

Työn muutosta tulkitsemassa ja tekemässä

Juhana Venäläinen ja Jaana Vuori

Kun työn muutoksesta keskustellaan julkisuudessa, korostetaan ääripäitä. Joko työn maailma muuttuu yhtäkkiä ja kertakaikkisesti, tai sitten mikään ei muutu, vaan työelämä ei muista yhteiskunnan muutoksista paljon piittaa. Erityisesti 2000-luvun ensivuosisikymmenien suomalaista työpuhetta leimasi voimakas vastakkainasettelu. Yhtäältä puhuttiin epävarmuudesta ja työelämän huonontumisesta, prekarisaatiosta ja paskaduuneista, toisaalta puhuttiin ”työyhteiskunnan” arvojen ja rakenteiden sitkeästä jatkuvuudesta. Yhteiskunnallisten muutosten tunnistamisessa tutkijoiden yksi tehtävä on varoittaa ylitulkinnoista.

Pitkiin aikasarjoihin perustuva tilastollinen tutkimus on luonteeltaan konservatiivista ja jatkuvuutta korostavaa. Työelämän marginaaleissa tapahtuvat muutokset laimenevat hetken heilahduksiksi tai jäävät kokonaan pimentoon, koska ne eivät asetu vanhoihin mittareihin sopivaksi numerotiedoksi.

Median ja tutkimusjulkisuuden huomiotalous kannustaa puolestaan korostamaan mieluummin suuria ja yllättäviä muutoksia kuin pohtimaan yksityiskohtiin pureutuen yhteiskunnallisia ja kulttuurisia kehityskulkuja. Niin tulkintojen tekijöinä kuin niiden yleisönä tartumme mielellämme käänteentekeviin hetkiin, joiden jälkeen mikään ei ole ennallaan.

Keskustelu koronaviruksen sosiaalisista seurauksista on tuottanut jo lukemattomia hypoteeseja peruuttamattomista muutoksista eri elämänalueilla. Taloustieteilijät ovat väitelleet *hystereesistä* eli siitä, palautuuko kriisin runtelema talouskasvu tai työllisyys kriisin jälkeenkään entiselle uralleen. Korona-ajan arki on avannut myös monenlaisia uusia näkymiä työelämän käänteisiin. Esimerkiksi ajatus laajamittaisesta etätyöstä kuulosti vielä kaksi vuotta sitten lähinnä sosiologiselta retrofuturismilta, menneiden vuosikymmenien kuvitelmalta, joka ei ikinä kääntyisi todeksi, koska ihmiset kaipaavat

toisiaan ja pomot haluavat työntekijät valvovan katseensa alle. Nyt työn monipaikkaisuudesta on tullut valtavirran ennuste.

Yliopistoissakin tehdään nyt muutosta virittämällä taas kerran keskustelua monitoimitiloista. Työntekijöitä kehoitetaan harkitsemaan henkilökohtaisesta työtilasta luopumista, koska työn muutos sitä vaatii. Samoin työn muutos näyttäisi vaativan, että opintoja tai jopa kokonaisia korkeakoulututkintoja voisi suorittaa matkustamatta koskaan paikan päälle kampuskaupunkiin.

Puhuttaessa työn muutoksesta on vaikeaa erottaa sitä, missä määrin kyse on muutosten silkasta kuvaamisesta ja missä määrin myös niiden edistämisestä, vastustamisesta tai suuntaamisesta. Muutospuheella on kyky, pyrkimys tai ainakin huomaamaton taipumus saada aikaan vaikutuksia. Tässä *Kulttuurintutkimus*-lehden erikoisnumerossa pureudumme työn muutokseen ja työelämän muutospuheeseen toisiinsa sekoittuneina asioina. Aina kun työn muutosta tulkitaan, muutosta myös tehdään. Toisaalta työssä havaitut muutokset avaavat mahdollisuuksia uusiin tulkintoihin. Mikä kulttuurintutkijoiden mielestä on menneessä, nykyisessä ja tulevassa työelämässä analysoimisen arvoista?

Kulttuurintutkimuksen Muuttuva työ -teemanumeron artikkelit ja niiden taustalla olevat tutkimukset ovat pääosin saaneet alkunsa ennen kuin tieto koronaviruksen puhkeamisesta kantautui Suomeen. Vaikka kulttuurintutkijat mielellään tarttuvat ajankohtaisiin ilmiöihin, ajankohtaisuuden perspektiivin sivuuttaminen on myös opettavaista. Tällä kertaa teemanumeron artikkeleissa ei siis keskustella etätöystä, digiloikasta tai monipaikkaisesta asumisesta, vaan eri aikajäniteillä ja analyysin otteilla hahmottuvista tendensseistä: yrittäjyyden idealisoimisesta, kotityön marginalisoimisesta, jaksamisen medikalisaatiosta, persoonallisuuskäsitysten normalisoimisesta, opiskelijoiden tulevaisuuskuvista, ihmisen ja tekoälyn yhteistyöstä sekä taidetyön haavoittuvuudesta.

Tämän teemanumeron kautta haluamme kiittää Kulttuurintutkimuksen päivien 2019 Muuttuva työ -työryhmään osallistuneita mielenkiintoisista esitelmistä ja inspiroivista keskusteluista. Työelämän muutokset kaipaavat myös kulttuurintutkijoiden näkökulmaa. Tulkitsemalla muutoksia osallistumme – varmaankin ennalta arvaamattomilla tavoilla – muutoksen tekemiseen.